

TÜRK BİRLİĞİNE ADIM ADIM (EĞİTİM DİPLOMASİSİ)

Türk Dünyası'nda eğitim alanında ortaya çıkan birlikte düşünme, okuma, yazma ve eyleme geçme düşüncesi Gaspıralı İsmail Bey'in ortaya attığı "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" fikrinin ortaya atıldığı XX. yüzyılın başlarına kadar geri gider.

Doç. Dr. Oktay Özgül

Ancak Gaspıralı İsmail Bey'in ortaya attığı ve o günün şartlarında Türkçe konuşan Türk Dilli halklarda Tercüman gazetesi vasıtasıyla bir milli uyanış oluşturma çabaları Bolşevik İhtilali'nden sonra ortadan kalkmaya başlamıştır (Kırımlı Cafer 1934). I. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Türkistan coğrafyası hızla dağılma sürecine girmiş, Türk Dünyası'nın üstüne adeta her alanda kara bulutlar çökmüştür. Bağımsızlıkları ellerinden alına Türkistan Türkleri Rusların yapmış oldukları idari taksimatlarla "böl, parçala, yut" politikası çerçevesinde Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Tataristan ve benzeri suni sınırlarla birbirlerinden koparılmışlar ve neredeyse bir asırdan fazla Sovyet rejimi altında baskı ve sömürüye maruz kalmışlardır (Yüce, 2022).

1991 yılında Sovyet Rusya dağılmış, sosyalist rejim son bulmuş ve Orta Asya coğrafyasında stratejik manada kartlar yeniden dağıtılmaya başlanmıştır. Türk Cumhuriyetleri de bu manada bağımsızlıklarını kazandıktan sonra geçmişi sorgulama, problemleri tanımlama ve kimlik arayışlarına girişmişlerdir. Bölünmüşlüklere rağmen, toprak anlamında bütünleşme olmasa bile aynılıkları ve benzerlikleri olan Türklerin eğitim, kültür, tarih, ekonomi gibi alanlarda ortak paydada hareket etmeleri çok önemlidir. Bu anlamda romantik bir düşünceye sahip olmadan ortak paydada hareket edebilme kapasitesinin gelişimi için Atatürk'ün de belirtmiş olduğu dil, tarih, eğitim ve ekonomi

1 Doç. Dr., Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, oktay.ozgul@manas.edu.kg

alanlarında köprülerin kurulması gerekmektedir.

Bağımsızlığın kazanılmasından günümüze kadar geçen 30 yıllık süre içerisinde dost ve kardeş Türk Cumhuriyetleri arasındaki bağlar her geçen gün güçlenmiş ve önem kazanmıştır. Aynı ırkın bir parçası olunması, aynı değerlerin paylaşılması ve ortak bir kültürel mirasın bulunması Türk Cumhuriyetlerinin kendi aralarında oluşturdukları bağın

temellerinin güçlü olmasına zemin hazırlamıştır. Ortak kültürel değerler ve geleceği inşa etmek adına hızlı adımlar atan Türk Cumhuriyetleri çok kısa süre içinde Türk Dünyasında adına "çatı kurumlar" denilen kurumların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türksoy, Tasam, Türkpa, Türk Keneşi, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Mirası Vakfı, Türkünib ve Ytb, bunlardan bazılarıdır.

Bu kurumların 30 yıl içinde ortaya koydukları birliktelik örnekleri her alanda kendini göstermiş ve 12 Kasım 2021'de İstanbul'da resmen Türk Devletleri Teşkilatı kurularak Türkiye'nin başını çektiği yeni bir birliğin doğduğunu ve bu birliğin sarsılmaz

tarihi bağlarının olduğu bütün dünyaya ilan edilmiştir. Bu Teşkilat resmen Türk Dünyasının artık siyasi, askeri, eğitim, ekonomi ve pek çok alanda birleşeceğini, ortak karar alma ve yürütme mekanizmaları oluşturacağını; bunların da ötesinde geçmişten aldığı sinerji ile dünyaya yeni bir medeniyet tasavvuru sunacağını deklare etmiştir (<https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler>). Bu durum Türk soylu halklar açısından çok anlamlı ve beklenen bir durum olmakla birlikte, altının doldurulması özellikle eğitim alanında hızlı adımların

"12 Kasım 2021'de İstanbul'da resmen Türk Devletleri Teşkilatı kurularak Türkiye'nin başını çektiği yeni bir birliğin doğduğunu ve bu birliğin sarsılmaz tarihi bağlarının olduğu bütün dünyaya ilan edilmiştir. "

atılması gerekir.

Son yıllarda dünyada gittikçe önem kazanan eğitim diplomasisi, kamu diplomasisinin bir alt kolu olmakla birlikte ülkeler arası ilişkilerin sürdürülmesinde ve yumuşak gücün elde edilmesinde son derece önemlidir. Bir ülkenin farklı ülkelerin vatandaşları ile eğitim etkinlikleri aracılığıyla iletişim sağlaması olarak tanımlanabilen eğitim diplomasinin kavramsal açılımını Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde yeniden tanımlamak ve paydaşlar arasındaki iletişimin katmanlarını belirlemek Türk Devletleri Teşkilatı Vizyon belgesinde ortaya konulan amaçların icrası bakımından önemlidir (Kaya, 2019). Vizyon belgesinde ortaya konulan hedefler çerçevesinde sektörel işbirliğinden kurumsal işbirliği hedeflerine kadar yapılacak bütün alt başlık çalışmalarının temelinde yatan şey çağın gerekleriyle donanmış insan profilidir. Bu nitelikli insan profilini oluşturmak ve Türk Dünyası'nda yükseköğretimin temel alanlarını ve sorunları çözmek adına faaliyet gösteren Türk Üniversiteler Birliği'nin 8 Haziran 2023'te Taşkent'te gerçekleştirilen toplantısında alınan kararların bir an önce hayata geçirilmesi gereklidir.

Toplantıda öne çıkan ana başlıklar şunlardır;

-Dönem başkanlığını yürütecek ülkenin belirlenmesinde ülkelerin nüfusunun temel alınabileceği,

-Tüm devlet üniversitelerinin Türk Üniversiteler Birliği'nin doğal üyesi sayılabileceği, ancak özel üniversitelerin üyeliğinde devletlerin hassasiyetlerinin mutlaka dikkate alınması gerekliliği,

-Dönem raporunun dil birliğine zemin oluşturması açısından Türkçe, uluslararasılaşma açısından ise İngilizce olmak üzere iki dilde yayınlanmasının fayda sağlayabileceği,

-Türk Üniversiteler Birliği hedeflerinin Türk Devletleri Teşkilatı hedefleri ile ilişkilendirilmesi gerektiği, Mevzuatta 'AB'deki gibi' şeklinde ifadelerin yer almasının uygun olmayacağı,

-Mevzuatta eğitim dili vurgusunun yapılması, ulusal dillerin ön plana çıkarılması ve dünya dili İngilizce ile harmanlanmış programlar tasarlanması,

-Ortak tarih, kültür, dil mirasından yola çıkarak yükseköğretim kurumları arasında iş birliği sağlanması,

-Çağdaş, bilimsel düzeye uygun eğitim standartlarının uygulanması suretiyle ortak kimlik bilinci yüksek nesiller yetiştirilmesi,

-Üye üniversitelerdeki programların uyumlu hale getirilmesi,

-Ortak kredi transfer sisteminin uygulanması,

-Öğretim elemanı yetiştirme programlarının teşvik edilmesi,

-Öğrenci ve öğretim elemanı değişim programlarının uygulamaya konulması,

-Üye üniversitelerin birbirlerinin diploma denkliğini tanımalarına yönelik uygun zeminin oluşturulması,

-Üniversitelerin belli alanlarda sahip oldukları öne çıkan üstünlüklerden yararlanılması,

-Uygulamaya yönelik ortak öğretim, araştırma programlarının ve projelerin yürütülmesi,

-Üye üniversiteler arasında sempozyumlar, akademik faaliyetler, kültür, bilim ve spor alanlarında yarışmalar düzenlenmesi,

-Türk Dünyası'na yönelik çalışmalar yürüten öğrencilere özel burs sağlanması,

Ortak tarih, medeniyet ve edebiyata yönelik derslerin tüm üye ülke üniversitelerinde verilmesi yönünde çalışmalar yapılması amaçlanıyor (http://turkunib.org/tr/site/index-https://www.turkicstates.org/tr/haberler/tdt-turk-universiteler-birli-ge-rektorler-ozel-toplantisi-semerkantta-duzenlendi_2950).

Yukarıda alınan kararların belki de en zor tarafı, hayata geçirilmesi konusunda yaşanacaktır. Uzun yıllar Sovyet eğitim sistemi ve BDT'nin bir parçası olarak eğitim faaliyetlerini sürdüren Eğitim ve Bilim bakanlıklarının hızlı adımlar atması gerekiyor. Ortak alfabe, ortak tarih yazımı gibi temel konu başlıkları meselelerinde uzun yıllardır çok az mesafe alınmasının sebebi eski Sovyet eğitim sistemi ile beslenmiş ve Rusçayı resmi dil kabul etmiş olan bürokrasinin halen daha Türk Cumhuriyetlerinde iş başında olmaları ve tıpkı Ceditçilikte olduğu gibi yenilikçiliğe karşı çıkmalarıdır. Ortak alfabe oluşturulması adına yürütülen çalışmaların en sonuncusu Türk Dil Kurumu ve Uluslararası Türk Akademisi iş birliğinde, Türk Devletleri Teşkilatının uhdesinde düzenlenen "Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu Birinci Toplantısı" 28-29 Mayıs 2023 tarihlerinde

"Oktay SİNANOĞLU'NUN, "Bir gün gelecek herkes Türk Dünyası Vatandaşı olmak istiyorum diyecek." sözü aslında projenin özünü ifade etmektedir."

Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapılmış, burada okunan sonuç bildirgesinde "Ortak Alfabe Komisyonu"nun geleceğe yönelik çalışma gündeminin belirlenmesi ve ayrıca Türk Dünyası 2040 Vizyonunun alfabe birlik sağlama hedefi doğrultusunda atılabilecek somut adımlara" yer verilmiştir (<https://www.tdk.gov.tr/icerik/basindan/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-birinci-toplantisi-astanada-yapildi/>).

Eğitim diplomasi alanında alınan kararların uygulanması ve yenilikçi, çağdaş-modern eğitim sisteminin oluşturulması, gelecekteki Türk Birliği açısından hayati derecede önemlidir. Türk Dünyası'nda ülkeler arası kardeşliğin bir nişanesi olarak ortaya çıkmış olan Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, bu anlamda Türk Dünyası'nda model üniversiteler olmaya devam etmektedirler. Özellikle son üç yılda Orhun değişim programındaki gösterdiği başarı, sosyal sorumluluk ve farkındalık projeleri ile öğrenci odaklı üniversite olma çerçevesinde şekillenen "Bir Üniversiteden Ötesi" sloganı Türk Dünyası Üniversiteler Birliği'nin eğitim diplomasi faaliyetlerine yeni bir pencere açmıştır. Yine Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi ve Gaziantep Üniversitesi'nin ortaklaşa yürüttüğü Türk Dünyası Dijital Va-

tandaşlığı Projesi çok kısa süre içinde Türk Dünyasında kabul görmüş bu projenin ilk ayağındaki seçmeli olan bu ders 11 ülke ve 114 farklı üniversitede okutulmaya başlanmıştır. Bu projenin amacı genel itibarıyla farklı bölgelerde yaşayan Türklerin kültürel anlamda aynılıklarının ve benzerliklerinin farkına varmasını sağlayarak dijital bir vatandaşlık bilinci oluşturmak ve dolayısıyla Türk dünyasının geleceğinin tasavvurunda ortak paydada hareket etme kapasitelerinin gelişimine katkı sağlamaktır. Aynı zamanda Türk kültürüne ilgi duyan gençlerin kültürel değerleri kazanmalarına olanak sağlamakta projenin bir diğer amacı olarak ön plana çıkmaktadır. (<https://tudva.org/tudva/proje-bilgi>). Oktay SİNANOĞLU'NUN, "Bir gün gelecek herkes Türk Dünyası Vatandaşı olmak istiyorum diyecek." sözü aslında projenin özünü ifade etmektedir.

Bu gelişmeler bağlamında 13 Haziran 2023 tarihinde imzalanan ikili anlaşmayla Bakü'de bir Türk-Azerbaycan Üniversitesi'nin kurulum süreci başlamıştır. Bu anlaşma hem "tek millet iki devlet" ilkesine, hem de Türk Dünyasındaki eğitim birliğine giden yolda çok büyük katkı sağlayacaktır (<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/azerbaycan-turkiye-universitesi-kurulmasi-calismalari.aspx>). Bununla birlikte son yıllarda Özbekistan'da YÖK ve diğer bakanlık temsilcilikleri ile yürütülen eş zamanlı çalışmalarda ortak üniversitelerin hayata geçirilmesinde sona yaklaşılmıştır. Burada da kurulacak olan üniversite modeli tıpkı Ortaçağ Türk Dünyasında olduğu gibi Semerkant'ta, Buhara'da bilimin kandillerini yeniden yakacak ve Türk-İslam medeniyetinin modern çağlarda yeniden yükselişine zemin hazırlayacaktır.

Eğitim diploması literatürde yeni bir kavramdır. Bileşenleri çok yönlü, ucu açık ve değişkendir. Paydaşların stratejik değerleri ölçüsünde anlam kazanan eğitim diplomasısında küreselleşme ve iletişim teknolojileri oldukça önemlidir. Hele hele bilgi ve sanayi devrimini yaşamadan dijital çağa giriş yapan Türk Cumhuriyetlerinde eğitimin bileşenlerini kurgulayarak Türk Birliği fikrine kanalize etmek daha da zordur. Bu zorluğu aşmanın birinci yolu uzun vadeli planlamalar ve doğru zamanda doğru yerde insana yatırım yapmaktır. Zorlukları yenmenin ikinci belki de en can alıcı noktası, başta eğitim yöneticileri olmak üzere bütün öğretim elemanlarını birer eğitim diplomatına ve kültür temsilcisine dönüştürmektir. Türk Cumhuriyetlerinde Yükseköğretimde yaşanan sorunların en önemlisi eğitimin geleceğinin belirsizliği ve sessiz bir şekilde artan beyin göçüdür. Bu belirsizliğin çözümündeki en pratik yol her devirde olduğu gibi nitelikli insan yetiştirmek ve uygun şartlarda bu kişilere istihdam alanları yaratmaktır. Kendine güvenen, üreten, yerel ve ulusal çözümleyen; milliden evrensele geçişi olgunlaştıran; Türk Dünyası'nın eğitim diplomatları kendi iç dinamikleriyle Türk yükseköğretim kalitesinin geliştirilmesine fayda sağlayacaktır.

Unutulmamalıdır ki, Kızılelma'nın Türk Dünyası'nın semalarında özgürce uçabilmesi için Türk eğitim diplomatlarına ihtiyacı vardır. Divan-ı Lügat-it Türk'te Kaşgarlı Mahmut "At Türkün Kanadıdır" diyerek Türkün uçmasını büyümesini ve geliş-

mesini asil bir hayvana bağlamıştır. Günümüzde ise Türkler, bilimle, teknolojiyle, yerli ve milli sanayiyle uçacaktır. Kızılelma'nın, Altay'ın, İHA'ların, SİHA'ların anlam kazanabilmesi için Türk Dünyasının kendi köklerinden beslenen eğitim diplomatlarını yetiştirmeye ihtiyacı vardır, bu da ancak kaliteli bir yükseköğretimle olur.

KAYNAKÇA

Kırımlı C. Seydahmet, Gaspıralı İsmail Bey, İstanbul, 1934. s.102-103.

Yılmaz, D. V. (2019). Eğitim Diploması: Kavramsal Bir Çerçeve Türkiye Eğitim Dergisi (2019) Cilt 4, Sayı 1, s. 1-12

Yüce, M. (2022). Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İle İlişkiler, Rapor Seta yayın No: 195, s:15-16.

(<https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler>).

(<http://turkunib.org/tr/site/index>-https://www.turkicstates.org/tr/haberler/ttd-turk-universiteler-birligi-rektorler-ozel-toplantisi-semerkantta-duzenlendi_2950).

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/basindan/turk-dunyasi-ortak-alfabe-komisyonu-birinci-toplantisi-astanada-yapildi/>).

(<https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/azerbaycan-turkiye-universitesi-kurulmasi-calismalari.aspx>).

(<https://tudva.org/tudva/proje-bilgi>).

